

УДК 911.3

СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ КРАЇНОЗНАВСТВА**Б. П. Яценко***Boris.yatsenko@gmail.com**Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ***Н. С. Корома***geo.nkoroma@gmail.com**Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

Як відомо, КРАЇНОЗНАВСТВО – системна наука – сукупність міжгалузевих наукових досліджень, що займаються комплексним вивченням країн і регіонів систематизуючи і узагальнюючи інформацію про їх територію і природу, склад населення і його культуру, господарство, суспільно-політичну організацію, зовнішні відносини.

Історично, в залежності від виконуваних функцій, склалося кілька різновидів країнознавства. [1] **Географічне країнознавство (Regional studies)** має багатовікові традиції і доволі струнку методологію та концепції досліджень. Знаковими віхами розвитку цієї науки стали праці Б. Вареніуса, К. Ріттера, А. Геттнера, Е. Реклю, М. Баранського, С. Рудницького та ін. **International studies, що вивчають геопросторові реалії міжнародних відносин (Регіональні міжнародні дослідження)** - наука що займає важливе місце в дослідженнях міжнародних відносин. В Україні «країнознавство» організаційно належить до фахового напрямку «міжнародні відносини». **Area studies (Лінгвістичне країнознавство** - так його називають наші філологи, як певну систему знань про ту чи іншу країну, її культуру, мову, історію тощо). Інтенсивний розвиток міжнародного туризму зумовив потребу в **Туристичному країнознавстві**. Особливе місце в системі країнознавчих досліджень посідає **Воєнне країнознавство**, що завжди було важливою складовою intelligence service.

Сучасні країнознавчі дослідження проводяться в контексті світосистемного і цивілізаційного підходів. При цьому, regional studies та international studies мають на меті комплексне вивчення соціальних, економічних, культурологічних та політичних аспектів життя країн і регіонів, формуючи мейнстрім системної науки, що вивчає комплексні проблеми функціонування країн і регіонів в геопросторі на різних ієрархічних рівнях, від локального до глобального. А лінгвістичне, туристичне та воєнне країнознавство мають прикладне значення при підготовці фахівців відповідних спеціальностей.

Науковий пошук в географічному країнознавстві та міжнародних регіональних дослідженнях базується на врахуванні панівних на сучасному етапі тенденцій. Це: а) **ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ**, що в 2-й половині ХХ – на початку ХХІ ст., відбувається в умовах динамічного поступу науково-технічної та інформаційно-технологічної революцій. б) **ПОСИЛЕННЯ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО та ГЕОПОЛІТИЧНОГО**

ТРЕНДІВ в функціонуванні ПОЛІТОСФЕРИ держав та регіонів, а на глобальному рівні – т. зв. СВІТОВОГО ПОРЯДКУ (WORLD ORDER), в міру формування інформаційного (мережевого) суспільства. Вищезазначені тенденції лежать в основі сучасних гео економічних та геополітичних трансформацій в країнах і регіонах світу. При цьому, в науковому пошуку, в пов'язаних з країнознавством політичній географії та геополітиці, проявилися деякі спільні риси бачення їх об'єктів та предметів досліджень.

ГЕОПРОСТОРОВІ ПРОЦЕСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ СВІТОСИСТЕМИ [2, 3]. Звичайно, опорний геопросторовий каркас системи економічного і політичного життя світу формує взаємодія суверенних держав, кожна з яких має притаманне лише їй поєднання ресурсних і економічних можливостей. Кожна із суверенних держав, як суб'єкт міжнародного права, захищає свою політичну незалежність, формує і реалізує засади своїх національних інтересів. Водночас, в умовах глобалізації діють й інші актори і процеси. Рух капіталу та діяльність фінансової сфери світу, діяльність ТНК, формування мережі комунікацій (електронних інформаційних систем, традиційних транспортних систем, особливо авіації тощо) спрощує комутативність між людьми і країнами. Все більш автономною стає економічна і політична поведінка великих світових міст, активізувалися прояви сепаратизму. Формуються феномени МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА і глобальної СВІТОСИСТЕМИ (WORLD ECONOMY). Для світосистеми характерні такі процеси (наведемо лише декілька прикладів):

х) Національні господарства країн світу, ТНК, світові міста, регіональні господарські утворення (наприклад кластери) функціонують, використовуючи ресурсні можливості всієї геосистеми планети;

х) у складі ресурсної бази економіки країн світу, поруч із землею, мінерально-сировинними, трудовими ресурсами, ресурсами капіталу та мистецтва менеджменту, провідного значення набули інтелектуальні ресурси («економіки знань») та технологічні можливості оперування інформацією;

х) серед чинників економічного розвитку багатьох країн світу все більшу роль відіграють мобільні фактори виробництва (рух капіталу, інновацій, науково-технічної інформації тощо);

х) в життєво важливих секторах економіки об'єктивно склалися глобальні системи виробництва і послуг: міжнародна валютно-фінансова система, діяльність якої забезпечується мережею міжнародних фінансових центрів та світовою комунікаційною мережею що об'єднує їх в одне ціле, фактично єдиною є світова система енергетики, що оперується когортою надпотужних ТНК, міжнародний туризм теж фактично єдина мережа, ефективність діяльності якої забезпечує світова «павутина» електронних комунікацій і робота міжнародного авіаційного транспорту і т. д.;

х) є певна взаємозалежність між процесами, що відбуваються в економіці окремих країн і світосистемі в цілому, при цьому важливим є

те, що чинники притаманні світосистемі (або в певному регіоні, наприклад, в Західній Європі) відчутно впливають на перебіг економічних і політичних процесів в окремих країнах.

Процеси трансформації ПОЛІТОСФЕРИ ДЕРЖАВИ і ГЕОПОЛІТИКИ «СВІТОВОГО ПОРЯДКУ» (WORLD ORDER). На теренах географічного країнознавства і міжнародних регіональних досліджень поступово склалися засади сучасного бачення теорій політичної географії та геополітики, які враховують реалії глобальних суспільних процесів на зламі ХХ - ХХІ ст. [4, 5] Вкажемо на найважливіші з них:

х) Формування інформаційного суспільства створює нові умови і потреби розвитку політико-географічних досліджень. Територіально-організаційною основою такого суспільства є геопросторові інформаційні мережі, які хоч і не змінюють радикально його територіальну будову, але мурують нову систему (мережу) комунікацій в межах держав, регіонів і світу. На відміну від існуючих організаційних структур, функціонування в мережі дозволяє гнучко пристосовуватися до викликів середовища, що швидко змінюється. Наприклад, геопросторова мережа, що виникла на початку 90-х для обслуговування потреб фінансово-банківських корпорацій, завдяки прогресу в інформаційних технологіях, швидко набрала потуги і пристосувалася до потреб (в т. ч. політичних) всього суспільства. Система інформаційних мереж трансформувала, також, і практику геополітичних процесів.

х) В політико-географічному країнознавстві в класичній тріаді «територія (кордони) - держава (національні інтереси, Power тощо) - національна і територіальна ідентичність», в умовах мережевого суспільства, відбувається переосмислення сучасних функцій держави в сферах економіки, суспільних відносин та національної безпеки.

х) Концепція географічних місць, що береться на озброєння в теорії політичної географії, дає можливість комплексно і симультанно розглядати проблеми функціонування територіально-політичних систем на різних ієрархічних рівнях, від локального до глобального.

х) На стику політико-географічної та геополітичної проблематики нині актуальними є дослідження співвідношення (протистояння або взаємодії) геополітичних сил (power). При цьому, трактування категорії «сила» в геополітиці значно розширилось. До класичних економічної та мілітарної «сил» додалися і активно застосовуються «м'яка сила» та «смайт-сила». До того ж, розширилася проблематика геоконфліктних ситуацій.

х) Політична географія і геополітика, що досліджують проблеми політичної складової географічного країнознавства та міжнародних регіональних досліджень, мають справу з практично спільними об'єктами і близькими по суті предметами дослідження. Відмінність бачення в тому, що політична географія розглядає різні аспекти прояву політики в просторі, а геополітика - роль геопростору в політиці (як в міжнародних відносинах, так і в політичному житті держави).

Список використаних джерел: 1. «Країнознавство. Енциклопедія сучасної України (ЕСУ). - Київ, 2012.; 2. Яценко Б.П., Бабарицька В.К. Країнознавство: основи теорії. Навчальний посібник. Київ: Вид-во «Либідь», 2009. - 312 с.; 3. Географічне країнознавство: підручник за науков. редакцією Я.Б. Олійника та Б.П. Яценка. - ВПЦ «Київський університет», 2015. - 911 с.; 4. Політична географія і геополітика. Навчальний посібник. Яценко Б.П., Стафійчук В.І., Брайчевський Ю.С. та ін.; за ред. Б.П. Яценка, - Київ. Либідь, 2007. - 256 с.; 5. Дністрянський М. С. Геополітика. Навчальний посібник. - Львів: ЛНУ ім. Франка, 2011. - 436 с.